

บทที่ 2

ลักษณะของกฎหมาย

กฎหมายคืออะไรเป็นปัญหาที่ได้รับการถกเถียงกันมาตั้งแต่โบราณจวบจนถึงปัจจุบันก็ยังไม่เป็นที่ยุติ ทั้งนี้เพราะการให้ความหมายของคำว่า “กฎหมาย” แตกต่างไปตามแต่ว่าผู้ให้ความหมายนั้นมีแนวความคิดทางกฎหมายอย่างไร แต่ไม่ว่าสำนักความคิดใดหรือนักกฎหมายใดจะให้ความหมายของกฎหมายเป็นอย่างไรก็ตาม ก็เป็นที่ยอมรับตรงกันว่า กฎหมายสามารถจำแนกลักษณะได้ 4 ประการคือ

1. กฎหมายต้องมีลักษณะเป็นกฎเกณฑ์¹

กฎหมายต้องมีลักษณะเป็นกฎเกณฑ์ ที่ว่าต้องเป็น “กฎเกณฑ์” (norm) นั้นหมายความว่ากฎหมายต้องเป็นข้อบังคับที่เป็นมาตรฐาน (standard) ที่ใช้วัดและใช้กำหนดความประพฤติของสมาชิกของสังคมได้ว่าถูกหรือผิด ให้กระทำการได้หรือห้ามกระทำการ ในกรณีให้กระทำการ เช่นผู้มีเงินได้ต้องเสียภาษีให้รัฐบาล หรือชายที่มีอายุครบ 20 ปีบริบูรณ์ต้องไปรับการเกณฑ์ทหาร ในกรณีที่ห้ามมิให้กระทำการ เช่น ห้ามทำร้ายผู้อื่นหรือเอาทรัพย์สินของผู้อื่นไปโดยเขาไม่อนุญาต ซึ่งหากผู้ใดฝ่าฝืนไม่ยอมปฏิบัติตามกฎเกณฑ์ที่กำหนดไว้ถือเป็นสิ่งที่ผิดและจะถูกลงโทษ

ดังนั้น สิ่งใดที่ไม่มีลักษณะเป็นกฎเกณฑ์ที่เป็นข้อบังคับมาตรฐานความประพฤติของมนุษย์ในสังคม สิ่งนั้นก็ไม่ใช่กฎหมาย ตัวอย่างเช่น ในสมัยจอมพล ป. พิบูลสงครามเป็นนายกรัฐมนตรี รัฐบาลได้ประกาศเชิญชวนคนไทยให้สวมหมวกและให้นุ่งผ้าซิ่นแทนผ้าโจงกระเบน ประกาศนี้แจ้งให้ประชาชนทราบว่ารัฐบาลนิยมให้

---

¹กฎเกณฑ์ที่เป็นกฎหมายต่างจากกฎเกณฑ์ทางวิทยาศาสตร์ธรรมชาติหรือกฎเกณฑ์ในทางเศรษฐศาสตร์ ซึ่งเป็นกฎเกณฑ์ที่เกี่ยวกับปรากฏการณ์ของข้อเท็จจริง ดูสมยศ เชื้อไทย. คำอธิบายวิชากฎหมายแพ่ง: หลักทั่วไป เล่ม 1 ความรู้กฎหมายทั่วไป. พิมพ์ครั้งที่ 4(กรุงเทพ : วิญญูชน,2540) หน้า 56.

ประชาชนปฏิบัติอย่างไร มิใช่บังคับ หรือ ประกาศสำนักนายกรัฐมนตรีเชิญชวนคนไทย
ปลูกต้นไม้เนื่องในโอกาสพิเศษ หรือคำเชิญชวนของนายกรัฐมนตรีที่ขอให้คนไทยช่วย
กันประหยัด เป็นต้น สิ่งเหล่านี้ไม่ใช่ข้อกำหนดที่มีลักษณะบ่งบอกว่าสิ่งใดผิดสิ่งใดถูก
จึงไม่ใช่กฎหมาย²

2. กฎหมายต้องกำหนดความประพฤติของบุคคล

กฎหมายต้องกำหนดถึงความประพฤติของบุคคล ความประพฤติ (behavior) ใน
ที่นี่ได้แก่การเคลื่อนไหวหรือไม่เคลื่อนไหวร่างกายภายใต้การควบคุมของจิตใจ รวมไปถึง
ถึงกระทำการหรือควั่นกระทำอย่างใดที่ต้องอาศัยร่างกายเคลื่อนไหว

ตัวอย่างเช่น นายคำอยากให้นายแดงตายจึงใช้ปืนยิงนายแดงโดยรู้ยู่ว่าการยิง
นายแดงเช่นนี้ จะทำให้นายแดงตาย เราเรียกการกระทำนี้ว่านายคำมีเจตนาฆ่านายแดง
การที่นายคำยกปืนยิงนายแดงเป็นการเคลื่อนไหวร่างกายภายใต้การบังคับของจิตใจ
แต่ถ้านายคำเดินอยู่ เกิดเป็นโรคลมบ้าหมู เกิดอาการชักกระตุกของฝ่ามือ ฟาดไปโดน
หน้านายเหลือง แม้มีการเคลื่อนไหวร่างกาย แต่เป็นการเคลื่อนไหวนอกเหนือการควบคุม
ของจิตใจ ฉะนั้น กรณีนี้กฎหมายจึงไม่เข้ามาควบคุมการเคลื่อนไหวเช่นนี้ เมื่อ
กฎหมายต้องกำหนดถึงความประพฤติของมนุษย์ ถ้าเป็นสัตว์กระทำให้มนุษย์เสียหาย
กฎหมายไม่ลงโทษสัตว์ แต่อาจลงโทษมนุษย์ผู้เป็นเจ้าของสัตว์นั้น

3. กฎหมายต้องมีสภาพบังคับ

กฎหมายเป็นกฎเกณฑ์ที่กำหนดความประพฤติของมนุษย์ เพื่อให้มนุษย์จำต้อง
ปฏิบัติตามกฎเกณฑ์ จึงจำเป็นต้องมีสภาพบังคับในกรณีที่มีการฝ่าฝืนกฎเกณฑ์
กฎหมายใดไม่มีสภาพบังคับ ไม่เรียกว่าเป็นกฎหมาย

สภาพบังคับ (sanction) ของกฎหมายคือโทษต่างๆในกฎหมาย ถ้าเป็นสภาพ
บังคับทางอาญา ได้แก่ประหารชีวิต จำคุก กักขัง ปรับ ริบทรัพย์สิน ส่วนสภาพบังคับ

---

² ภูมิชัย สุวรรณดี และคณะ. ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับกฎหมายทั่วไป.
(กรุงเทพมหานคร: นิติธรรม,2542) หน้า 17.

ของกฎหมายแพ่ง ได้แก่การกำหนดให้การกระทำที่ฝ่าฝืนกฎหมายนั้นตกเป็นโมฆะ หรือโมฆียะ

4. กฎหมายต้องมีกระบวนการบังคับที่เป็นกิจจะลักษณะ

กฎหมายมีสภาพบังคับ แต่ทั้งนี้สภาพบังคับของกฎหมายนั้นจะต้องมีกระบวนการที่แน่นอนโดยเจ้าหน้าที่ของรัฐ ในอดีตการบังคับการให้เป็นไปตามกฎหมายบางครั้งใช้ระบบตาคอตตา ฟันต่อฟัน ทำร้ายเขาตาบอด คนถูกทำร้ายมีสิทธิทำให้ตาของคนที่ทำร้ายตาบอดได้เช่นเดียวกัน แต่ในการปกครองสมัยใหม่เป็นการปกครองแบบรวมศูนย์อำนาจไว้ กล่าวคือรัฐเป็นศูนย์รวมอำนาจทั้งการออกกฎหมายก็จะออกมาจากรัฐ การบังคับใช้กฎหมายก็ต้องกระทำโดยรัฐหรือเจ้าหน้าที่ของรัฐ รัฐสมัยใหม่จะไม่ยอมให้มีการบังคับกฎหมายโดยประชาชน เพราะจะทำให้คนที่แข็งแรงกว่าใช้กำลังบังคับคนที่อ่อนแอกว่า ซึ่งจะทำให้สังคมวุ่นวาย³ และเนื่องจากกฎหมายมีกระบวนการบังคับที่เป็นกิจจะลักษณะเช่นนี้จึงทำให้กฎหมายมีลักษณะเป็นกฎเกณฑ์ควบคุมความประพฤติของมนุษย์ซึ่งแตกต่างจากศีลธรรม ศาสนา หรือจารีตประเพณี กระบวนการบังคับใช้กฎหมายที่รวมศูนย์อยู่ที่รัฐนี้กระทำโดยผ่านองค์กรต่าง ๆ เช่น ตำรวจ อัยการ ศาล ราชทัณฑ์ เป็นต้น

---

³ ภูมิชัย สุวรรณดี และคณะ. ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับกฎหมายทั่วไป. หน้า 20.